

4. *Воропаева Т. С.* Исследование коллективной идентичности граждан Украины в контексте информационно-психологической безопасности / Т. С. Воропаева // Психология безопасности, психологическая безопасность личности: человек и общество. Материалы научно-практической конференции. 13-14 октября 2011 г. / Под общей редакцией М. М. Далгатова. – Махачкала: ИП Овчинников (АЛЕФ). – 358 с. – С. 31 – 34.
5. *Воропаева Т.* Національна ідентичність громадян України в контексті інформаційної безпеки / Т. Воропаева // Людинознавчі студії: Збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. – Дрогобич, 2009. – Випуск двадцятий. Філософія. – С. 16 – 35.
6. В России радуются, что в Украине бросили вызов «языковому шовинизму». [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://world.pravda.com.ua/rus/news/2012/07/7/6968290/view_print/
7. *Выполнение Украиной Европейской хартии региональных меньшинств. Альтернативный отчет Украинской ассоциации преподавателей русского языка и литературы.* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.russkie.org/index.php?module=fullitem&id=13120>
8. Дмитрий Медведев провёл совещание по вопросам школьного образования. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.itv.ru/news/social/204866>
9. Европейская языковая Хартия и Россия // Этнографическое обозрение. – 2010. – № 4. – С. 92 – 140.
10. *Журавский А.* Тезисы выступления на Всероссийском совещании по вопросам реализации государственной национальной политики и этнокультурного развития регионов России (г. Москва, 1 декабря 2010 г.) / А. Журавский. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.minregion.ru/upload/documents/2010/12/zhuravskiy-tezisy.doc>
11. *Казьмина О. Е.* Русская православная церковь и проблемы идентичности, религиозного законодательства и прав человека в современной России О. Е. Казьмина // Этнографическое обозрение. – 2009. – № 1. – С. 3 – 13.
12. *Лидер вепсов: промедление России в ратификации Европейской Хартии миноритарных языков недопустимо.* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://finugor.ru/node/22662>
13. *Мовна політика: «проект W» для Литви.* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.bbc.co.uk/ukrainian/mobile/politics/2012/07/120705_language_lithuania_it.shtm
14. «Мовне» питання: йдемо до Європи чи лишаємось вовтузитись у пострадянському болоті? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://blogs.pravda.com.ua/authors/kozgara/4ff70d17cb6c4/view_print/
15. *Мустафина Д. Н.* К вопросу подготовки ратификации Европейской Хартии региональных языков или языков меньшинств в Российской Федерации / Д. Н. Мустафина // Вестник Челябинского государственного университета. – 2011. – № 14 (229). Политические науки. Востоковедение. – Вып. 10. – С. 62 – 70. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.lib.csu.ru/vch/229/011.pdf>
16. *Новый закон о языке: «Конец украинизации» или «ползучая русификация»?* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://demoscope.ru/weekly/2012/0493/gazeta015.ph>
17. *Официальный сайт Государственной Думы.* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://iam.duma.gov.ru/node/2/4384/13981>
18. *Политолог: «Европейская Хартия миноритарных языков не работает для многонациональных стран».* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://finugor.ru/node/22655>
19. *Постановление от 26 декабря 2011 г. №1145 О внесении изменений в Единый перечень коренных малочисленных народов Российской Федерации и в перечень коренных малочисленных народов Севера, Сибири и Дальнего Востока Российской Федерации.* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.webcitation.org/66rRVViTq>; <http://www.government.ru/gov/results/17635/>
20. *Региональные языки Украины.* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ru.wikipedia.org/wiki/Региональные_языки_Украины#cite_not-5
21. *Русскоязычные области кормят остальную Украину.* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://svit24.net/politic/77-politic/30105_russkojajzchne-oblasty-kormjat-ostalnuju-ukraynu
22. *Тишков В. А.* О культурном многообразии / В. А. Тишков // Этнографическое обозрение. – 2005. – № 1. – С. 3 – 22.
23. *Bowring B.* Ukraine's long and winding road to the European Charter for Regional or Minority Languages / B. Bowring, M. Antonovich // The European Charter for Regional or Minority Languages: Legal Challenges and Opportunities. – Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2008. – P. 157 – 182.
24. *Krejci J.* Ethnic and Political Nations in Europe / J. Krejci, V. Velimsky. – New York, 1981. – P. 58 – 59.
25. *Voropayeva T.* Theoretical and empirical aspects of the formation of national and European identity of citizen of Ukraine (1991 – 2011) / T. Voropayeva // European Science and Technology. – Wiesbaden, Germany, 2012. – P. 715 – 720.

Наталія Глебова

Етнокультурні процеси: інтеграційний аспект

У статті аналізуються етнокультурні та етносоціальні процеси, які відбуваються з окремими етнічними елементами, етнічними спільнотами. Ці процеси розпочинаються з етнічної ідентифікації, тобто встановлення свого етнічного походження, що неодмінно призводить до пошуків свого етнічного коріння та накопиченню етнічного знання (культури, мови, традицій).

The article highlights ethno-cultural and ethno-social process, with going on with ethical parts, ethnical community. This process beginning from ethnical identification, from determination own ethnical origin and accumulation ethnical knowledge (cultural, language, tradition).

Постановка наукової проблеми та її значення. У розмаїтті соціальних реалій немає нічого стабільнішого, ніж етноси та нації, адже

вони найстійкіші перед плином часу утворення, що пережили й «непереможні» держави – імперії, і різні релігії, і класові зіткнення. Зникають

держави, а етноси (нації) продовжують свою впевнену ходу, утверджуючись впродовж століть, залучаючи до себе не лише окремі страти, а й саму людину, яка отримує, зрештою, свій національний статус, своє родове значення. Якщо суспільство функціонує, то етнос живе, люди в ньому постають як конкретні особистості, в суспільстві ж вони є нормалізованими статусами, функціональними одиницями. Нація ж посідає проміжну позицію між етносом і суспільством, їй притаманні риси обох соціальних утворень. Ми простежимо деякі характеристики «нації», спробуємо з'ясувати внутрішні закони її функціонування, а також розглянемо процеси об'єднання етносів (націй), які впливають на етнічні особливості (культуру, мову, традиції, спосіб життя тощо).

Аналіз останніх досліджень із цієї проблематики. Історична еволюція досліджень націй та етнічних процесів на різних її рівнях та багатьох аспектах простежується в роботах як класиків соціології, так і в роботах сучасних авторів: М. Гровіц, Е. Сміт, Б. Андерсон, Дж. Беррі, В. Кимлічка, К. Дойч, Г. Тард, П. Сорокін, В. Пилипенко, Ю. Римаренко, О. Картунов, Г. Касьянов та інші.

Формулювання мети та завдань статті. Мета – здійснення комплексного аналізу особливостей соціокультурних процесів. Поставлена мета передбачає вирішення низки таких завдань:

- проаналізувати теоретичні напрацювання з питань розуміння «нації»;
- дослідити вплив етнічних процесів на всі соціальні процеси.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У веберівській концепції [2], можна виділити три взаємопов'язані елементи. Нація існує тоді, коли є певні об'єктивні спільні ознаки, які відрізняють один народ від інших (мова, територія тощо); ці ознаки мають суб'єктивне втілення: члени спільноти сприймають їх як духовну цінність, завдяки чому виникає почуття внутрішньої єдності в протиставленні з іншими групами.

Звернімося до об'єктивних чинників, які, на думку Вебера, створюють необхідні передумови існування нації. Один із найважливіших чинників є мова. Мовна спільнота, за Вебером, є нормальною основою для держави, і нація може існувати на основі спільності мови і літератури. Щоправда, і цей чинник був хоча й необхідним, проте недостатнім для існування нації, як категорії суб'єктивної. Згадаймо швейцарців, французів, канадців та німецькомовні ельзасців як ті народи, які об'єдналися та складають нації без спільності мови. Тут діяли інші визначальні чинники: спільні звичаї, суспільні структури, світосприйняття, історичні традиції.

Видатний німецький історик Фрідріх Майнеке запропонував поділ націй на «культурні» і

«політичні». В «культурній» нації ми знов зустрічаємо ті самі «об'єктивні» чинники – спільна спадщина й мова, а також територія, релігія, звичаї тощо. «Культурна» нація може існувати й без наявності держави та політичних інститутів. Наочні приклади «культурної» нації – поляки після втрати державності, німці та італійці до об'єднання, центрально- та східноєвропейські нації.

Сучасні дослідники Я. Крейчі та В. Велімска дещо доповнюють класифікацію Майнеке. Вони пропонують поділ націй на повномасштабні, які можна ідентифікувати як за мовною, так і за державницькою ознакою. Далі йдуть політичні нації, які мають власну державу, але не мають окремої власної мови як чинника самоідентифікації (бельгійці, австрійці, швейцарці тощо), третя група націй – етнічні, тобто ті, що мають власну літературну мову, але не мають держави чи федерального статусу в рамках іншої держави (валлійці, бретонці, каталонці, баски, галісійці, лапландці, сардинці тощо).

На думку українського дослідника Георгія Касьянова [5, с.79], необхідно враховувати як суб'єктивні, так і об'єктивні чинники формування, розвитку та життєдіяльності нації і відповідно, на тому, яким з них віддати перевагу. Розбіжності стосуються здебільшого співвідношення перших і других, а також питання про те, які з них стають вирішальними в той історичний момент, коли можна говорити про факт існування нації.

Одним із вирішальних історичних моментів для націй є етнооб'єднawчі процеси. Процеси зміни етнічних спільнот у ході їхнього розвитку розглядаються як етнокультурні та етносоціальні. Термін «етнічні процеси» вперше був використаний у 1920 р. М. Марром, але витоки утворення цього терміну можна знайти в російській етнографії ще у XIX столітті [9, с.24]. Розроблення типології етнічних процесів започатковано у працях Ю. Бромлея та В. Козлова [1, с.15]. Етнічні процеси, як слушно зауважує В. Козлов, це суттєві зміни у ході історичного процесу окремих етнічних елементів, частин етносів у цілому, а також виникнення нових етнічних спільнот [7, с.53].

Контакт різних етнокультурних груп відбувається за двома напрямками: з одного боку, відбуваються процеси роз'єднання (дезінтеграції), а з іншого – об'єднання (інтеграції). Поряд із двома зазначеними процесами відбуваються процеси етнічного розмежування (етнічної диференціації) та етнічного згуртування (етнічної солідаризації). Усі ці процеси засвідчені історичними документами.

Погоджуємося з думкою Е. Сміта, що етнос формується через об'єднання окремих індивідів, це об'єднання може, у свою чергу, відбуватися як злиття окремих елементів, приміром, міст-держав,

і як поглинання одних іншими, як-от асиміляція регіонів та племен [10, с.33-34].

Зазвичай, процеси етнічного розмежування та згуртування розпочинаються з етнічної ідентифікації, тобто встановлення свого етнічного походження, що неодмінно призводить до пошуків свого етнічного коріння. Це сприяє накопиченню етнічного знання, зокрема про відомості та історичну долю свого етносу, його видатних героїв, реальні й міфічні події в його житті тощо. Часто західні вчені називають цей процес «рухом повернення до етнічної історії» [15, с. 29-30].

Слід зазначити, що процеси етнороз'єднання та етнооб'єднання завжди відігравали і нині відіграють надзвичайно важливу роль у долі окремих етносів і людства в цілому.

У етнології та етносоціології етнічні об'єднувачі процеси поділяються на три типи: етнічна консолідація, етнічна асиміляція, інтеграція, кожен з яких має кілька підтипів. Етнічна консолідація (лат. consolidation – об'єднання, згуртування, зміщення) спрямована на внутрішньоетнічну і міжетнічну консолідацію.

Найдавнішим процесом етнооб'єднувачого характеру є етнічна асиміляція (від лат. assimilation – уподібнення). Це процес розчинення самостійного етносу, його частин чи окремих представників усередині іншого, зазвичай, більшого етносу або етності.

В праці відомого американського дослідника Мілтона Гордона було вдало розподілено етнічну асиміляцію на культурну, або акультурацію та структурну асиміляцію [14]. Першу, тобто акультурацію, Гордон визначив як процес змін в етнокультурних цінностях, звичаях і традиціях етнічних спільнот. Другу, тобто структурну асиміляцію – як процес змін у взаєминах членів етнічної меншини з довкіллям, зокрема послаблення спілкування із членами своєї групи і посилення – із членами інших етнічних груп [10, с.167].

Також своє тлумачення теорії акультурації подав Дж Беррі [12, с.211-217]. Згідно з ним, акультурацію зумовлюють два одномірних діючих фактами, котрі впливають на вибір чотирьох основних стратегій. Цими фактами є збереження культури (визначається необхідність підтримки культурної ідентичності) та участь у контактах (меншини включаються в іншонаціональну культуру чи залишаються серед «своїх»). Залежно від варіантів відповідей на ці два основні питання, Дж. Беррі визначив чотири стратегії акультурації: асиміляція, сегрегація, маргіналізація та інтеграція.

Асиміляція розуміється як відмова від збереження своєї культурної ідентичності та самобутності у процесі контактів з домінантною культурою. Якщо етнічна самобутність зберігається, але при цьому не спостерігаються (або майже не спостерігаються) жодні контакти з домінантною культурою, то така етнічна спільнота віддає перевагу стратегії сегрегації.

Яскравим прикладом міжетнічним взаємин слугує праця канадського вченого Вілла Кимлічка «Лібералізм і права меншин». За часів рабства негрів не вважали громадянами, навіть коли було скасовано рабство, до шістьдесятих років минулого століття вони все діяли відповідно закону про сегрегацію: відвідували окремі школи, служили в окремих підрозділах в армії, їздили в окремих вагонах у потягах тощо [6, с.46]. Але не тільки сегрегація стає рідкісним результатом вибору, ще більшою мірою таке застереження стосується маргіналізації та асиміляції.

Важливим етапом чи навіть окремим типом етнічної асиміляції є мовна асиміляція, під якою розуміють процес втрати рідної мови і перехід на мову іншої етнічної групи. Політики мають враховувати одну надзвичайно важливу обставину – цей процес відбувається дуже повільними темпами. За твердженням К.Дойча, впродовж року може асимілюватися в середньому близько 0,1 % етнічної спільноти. Навіть в умовах прискореної модернізації цей процес може охопити не більш 0,5 % членів етнічної групи [13, с.283].

Західні автори цілком слушно поділяють асиміляцію на дві форми: природну та насильницьку. Природна асиміляція відбувається за тривалого безпосереднього (побутового, виробничого тощо) спілкування різних етнонаціональних спільнот. Вона зумовлена всією ходю їхнього соціально-економічного, політичного та культурного розвитку, поширенням міжетнічних шлюбів. Головними критеріями добровільності асиміляції, на нашу думку, є взаємне бажання, готовність і здатність до неї всіх учасників цього процесу – одних – етнічних меншин – відмовитися від своїх власних етнічних властивостей і набути чужих, а інших – домінувальної етнонаціональної спільноти – прийняти і «розчинити» в собі інші етнічні спільноти.

Під насильницькою асиміляцією розуміють такий процес, який відбувається внаслідок політики центральних та місцевих органів влади, спрямованої на обмеження сфери використання або й взагалі викорінення мови, культури, традицій, способу життя та інших духовних цінностей етнічних меншин, позбавлення їхньої етнічної пам'яті, послаблення етнічної свідомості і, зрештою, її знищення. Історія довела, що вакуум, який утворюється внаслідок цього, неодмінно заповнюється новою свідомістю. Це може бути усвідомлення належності як до іншої етнонаціональної, так і до нової «інтернаціональної» спільноти людей типу «радянського народу», а можливо й до обох одночасно.

Окрім зазначених вище двох форм асиміляції, на наш погляд, варто говорити і про третю, яку можна назвати примусово-добровільною. Така форма асиміляції має місце там, де немає офіційних законів, що забороняють чи дискримінують якусь етнічну мову та культуру, але представники етнічної меншини поставлені в такі умови (брак дошкільних виховних установ і навчальних закладів, засобів масової інформації рідною мовою) [4, с.25], що людині не залишається нічого іншого, крім

поступової асиміляції.

До шістдесятих років три основні країни (Сполучені Штати, Канада та Австралія) приймали імігрантів та очікували від них асиміляції з існуючим укладом життя і через певний час тотожності з місцевим населенням у питаннях мови, одягу, відпочинку, харчування, розмірів сім'ї, ідентичності. Таку політику примусової асиміляції розглядали як необхідну умову того, щоб імігранти стали лояльними та продуктивними членами суспільства.

Ще одним процесом об'єднавчого характеру є міжетнічна інтеграція (від лат. *integratio* – зближення, об'єднання), під якою розуміють такий процес взаємовідносин і взаємодій між різними етнонаціональними спільнотами багатонаціональної чи поліетнічної держави, внаслідок чого ці спільноти зближуються й об'єднуються, формуючи політичну націю, розвиваючи почуття спільного громадянства і державного патріотизму, але не втрачаючи при цьому своїх етнічних властивостей і своєї етнічної свідомості.

Стратегія інтеграції вимагає від груп етнічних спільнот поступової адаптації до основних цінностей домінантного суспільства, а більшість має адаптувати соціальні інститути (освіту, культуру, управління, судову справу тощо) для кращої відповідності потребам багатонаціонального суспільства. Ця інтеграційна стратегія найбільш придатна для реалізації тільки в такому суспільстві, в якому рівень упереджень є відносно низьким (тобто мінімально поширена символічна дискримінація або расизм, етноцентризм), існують позитивні взаємовідносини між різними культурними групами, досить широким є діапазон культурних цінностей суспільства.

У даному процесі провідна роль належить культурі у найширшому розумінні цього слова. Культурну інтеграцію слід розглядати з трьох позицій: як процес практичної й інформаційної взаємодії між закладами культури, культурологічними центрами, творчими людьми й споживачами культури, якими є більшість із нас; як процес досягнення більшої узгодженості між різноманітними культурними традиціями, включно із національними, між культурною спадщиною суспільства і новими досягненнями культури; як процес утвердження єдиної системи цінностей із життєздатним, дружнім обміном культурними, релігійними традиціями на внутрішньо- та міждержавному рівнях. У роботі “Нетрадиційні” імігранти у Києві” зустрілася цікава думка про те, що культурна інтеграція характеризується тенденцією збереження власної культурної приналежності поряд із тенденцією оволодіння культурою титульного етносу і по суті є полікультурністю [8, с.264].

Цими аспектами культурна інтеграція відрізняється від інтеграції соціальної – “вирівнювання” норм і цінностей культури, досягнення їхнього одноманіття. Культурна інтеграція спрямована на максимально вільний

розвиток кожної культури у взаємодії з іншими.

При взаємодії різних культур існує ще один процес – культурна дифузія – процес (і водночас результат цього процесу) розповсюдження (взаємного проникнення) явищ культури. Джерелом первинної концептуалізації культурної дифузії для сучасних досліджень є класичні теорії дифузійнізму, що з'являються у 80-х роках XIX століття.

У соціології ідеї дифузії висловлювали такі видатні вчені, як Г. Тард та П. Сорокін. Мультидисциплінарні праці Г. Тарда та П. Сорокіна забезпечують нам корисні еталони для будь-яких подальших спроб теоретизації дифузії. В теоретизуванні сумісності, в дослідженнях загальних паттернів дифузії, в теоретизуванні активної демократії як практичного застосування процесу дифузії у взаємодії громадської думки та медіа, ці вчені створили базові схеми, що є релевантними й сьогодні. Вони започаткували соціологічну концептуалізацію динамічного процесу, маючи на увазі не лише культурні зміни, а й щоденне функціонування соціальних систем.

Існує типологія культурної дифузії. Перший смисловий поділ – на переміщувану дифузію (*relocational diffusion*) та дифузію розповсюджувану (*expansion diffusion*). Перша пов'язана з переміщенням змісту інновації з центру її виникнення в інше місце. Основний механізм такої дифузії – міграція.

Другий вид дифузії передбачає поширення змісту інновації, при якому вона залишається також і в місці виникнення. Ця дифузія буває трьох видів – контагіозна, тобто заразна (*contagious diffusion*), ієрархічна (*hierarchical diffusion*) та дифузія стимулу (*stimulus diffusion*). Контагіозна дифузія – це така форма її поширення, за якої під її вплив потрапляють всі сусідні об'єкти – індивіди чи суспільства. Прикладом слугує поширення ісламу. Ієрархічна дифузія – передається завдяки тим, хто вже уподібнився іншим подібним групам. Дифузія стимулу – тільки невелика частка населення може сприйняти цю ідею чи інновацію чи то через брак ресурсів чи через брак розуміння нового.

Ще одна, більш традиційна, типологія культурної дифузії – горизонтальна та вертикальна. Горизонтальна дифузія – дифузія між етносами, однорідними за статусом груп чи індивідами. Таку дифузію інколи називають міжгруповою або просторовою. Протилежною їй є вертикальна дифузія – між групами з нерівним статусом. Тому її інколи називають стратифікаційною. Розуміючи всю умовність такого поділу в сучасному світі, ми вважаємо його доцільним для теоретичної прозорості. Ще один чисто теоретичний поділ – дифузія між суспільствами та дифузія між групами усередині суспільства. Можливо, це не принциповий поділ, але варто просто пам'ятати, що, використовуючи термін „культурна дифузія”, ми маємо на увазі не

тільки дифузію між країнами, але й між групами.

Українські вчені В. Горовий та В. Пилипенко поділяють етнічні процеси на етнорозволюційні (зміни етносів, за яких вони зберігаються як такі) та етнотрансформаційні (ті, що супроводжуються зміною етнічної належності людей) [3, с.19-20].

До етнорозволюційних процесів належать зміни кожного з основних елементів етносу, насамперед мови й культури. До етнотрансформаційних належать зміни, що відбуваються у сфері мови, наприклад, зміни її словникового складу, соціальних функцій, виникнення явища білінгвізму (двомовності), а також повний перехід до іншої мови (явище мовної асиміляції). Етнотрансформаційні процеси можна поділити на внутрішні, міжетнічні та надетнічні.

Внутрішньоетнічні процеси – це процеси ослаблення чи посилення культурно-побутової однорідності етносу (наприклад, у ході його територіального розпорощення або, навпаки, консолідації, про це вже йшлося вище). До міжетнічних етнотрансформаційних процесів належать зміни етносу, пов'язані із запозиченням тих чи інших елементів матеріальної й духовної культури контактних з ним етносів.

До надетнічних (інтернаціональних) процесів належать культурно-побутові зміни, обумовлені витісненням традиційних елементів матеріальної культури уніфікованими промисловими виробами, духовної фольклорної культури – розповсюдженням професійного мистецтва.

До другого виду етнічних процесів – етнотрансформаційних – належать такі зміни етнічних елементів, котрі ведуть до зміни етнічної належності. Їхнім завершальним етапом є зміна етнічної ідентичності й назви, тобто тих головних ознак, що відображають реально існуючі зв'язки між членами етносу.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Всі етнічні процеси рідко відбуваються в чистому вигляді; тісно пов'язані між собою; зазнають впливів, а також впливають на всі соціальні процеси, зокрема глобалізації та модернізації; передують, супроводжують чи йдуть слідом за процесами етнічного ренесансу та політизації етнічностей; діють впродовж усієї історії взаємозумовлені й взаємозалежні тенденції (етнічного розмежування й згуртування та етнічного роз'єднання й об'єднання).

Інтеграційні процеси пронизують сучасний

світ та створюють передумови для поглиблення контактів між етносами (націями), й вимагають створення адекватних механізмів для толерантного сприйняття відмінностей, подолання суперечностей та локальних конфліктів, що інколи виникають. Національні культури мають глибокі корені, а саме мові належить найважливіше місце як чинника об'єднання народів. Власне мова виступає важливим елементом культури, який використовується в етнотрансформаційних та етнотрансформаційних процесах. Знання сутності й характеру процесів, причин і наслідків їхнього посилення й послаблення може допомогти у розв'язанні проблем, спрямованих на досягнення етнополітичної стабільності як в Україні, а також і в глобальному світі в цілому.

1. *Бромлей Ю.В.* Очерки теории этноса / Ю.В. Бромлей. – [2-е изд.]. – М.: ЛКИ, 2008. – 440 с.
2. *Вебер М.* Избранные произведения / М. Вебер.; Пер. с нем. / Сост., общ. Ред. Ю.Н. Давыдов. – М.: Прогресс, 1990. – 808 с.
3. *Горовий В.В.* Етнічні спільноти столиці у дзеркалі соціології / В.В. Горовий, В.С. Пилипенко. – К.: Фоліант, 2007. – 200 с.
4. *Етнос. Нація. Держава: Україна в контексті світового етнотрансформаційного досвіду* / [Ю.І. Римаренко, М.М. Вівчарик, О.В. Картунов та ін.]; за заг. ред. Ю.І.Римаренка. – К.: Ін-т держави і права НАН України, 2000. – 516 с.
5. *Касьянов Г.В.* Теорії нації та націоналізму / Г.В. Касьянов. – К.: Либідь, 1999. – 352 с.
6. *Кимлічка В.* Лібералізм і права меншин / Вілл Кимлічка.; пер. з англ. Р. Качук. – Харків: Центр Освітніх Ініціатив, 2001. – 176 с.
7. *Козлов В.И.* Этнические процессы / В.И. Козлов // Этнография и смежные дисциплины. Этнографические субдисциплины. Школы и направления. Методы. (Свод этнографических понятий и терминов). – М., 1988.
8. "Нетрадиційні" іммігранти у Києві / [О.Брайчевська, Г.Волосюк, О.Малиновська та ін.]; Блер Рубл, Олена Малиновська (керівники проекту). – К.: Стило, 2003. – 448 с.
9. *Рудницька Т.М.* Етнічні спільноти України: тенденції соціальних змін / Т.М. Рудницька – [2-ге вид.]. – К.: Інститут соціології НАН України, 1998. – 176 с.
10. *Сміт Е.* Національна ідентичність / Е. Сміт; [перекл. с англ.]. – К., Основи. – 1994. – 224 с.
11. Этнические процессы в современном мире. – М., 1978.
12. *Berry J.W.* Acculturative Stress / J.W. Berry // Psychology and Culture (ed. by W.J.Lonner & R.S. Malpass). - Allyn & Bacon., 1994.
13. *Deutch K.* Tides Among Nations / K. Deutch. – N.Y.; L., 1979, 342 p.
14. *Gordon M.* Assimilation in American Life / M. Gordon. – N.Y., 1964, 276 p.
15. *Williams C.* National Separatism / C. Williams. – Cardiff, 1982.

Людмила Глинська

Особливості міжетнічних взаємовідносин народів полікультурного регіону Запорізького Приазов'я

В статті аналізується специфіка створення специфічного соціокультурного середовища Запорізького Приазов'я, в якому і понині існує безконфліктний інтегративний тип розвитку міжнаціональної взаємодії.

The article analyzes the specifics of a specific socio-cultural environment of Zaporizhzhya Azov, where